Tysk fotograf

forevigede fiskerne i Gudhjem i 1890erne

Kunstfotograf Hauptmann A. Böhmer, fra Oppeln i Sydtyskland

Af Ann Vibeke Knudsen

Jeg har i over 30 år beundret nogle portrætter på Gudhjem Museum. Portrætter af fiskerbefolkningen sidst i 1800årene. Vidunderlige fotografier. Men hvem var fotografen? Ikke at jeg gik og tænkte over det, regnede vel blot med, at det var en af de lokale fotografer og så nødvendigvis fotograf A. Holm, Gudhjem eller læge Emil Hansen, der var en dygtig amatørfotograf. Og at de havde været særlig heldige med nogle enkelte portrætter. Men det var ingen af dem:

På et af Bornholms mange loppemarkeder var jeg så heldig at finde to pragtfulde portrætter af et ældre ægtepar. Det var i Østerlars, hvilket formentlig også fortæller noget om fundet. Billederne forestiller to ældre mennesker, sikkert et ægtepar siden de er opbevaret sammen – og sat i ens rammer. Hans portræt er bedst, han har nogle øjne, der fanger. Hans hustru, hvis hun er det, er »træt«, hun ser resigneret ud på portrættet. Han har en pragtfuld stråhat på hovedet, hun har sit åbenbart dengang uundværlige

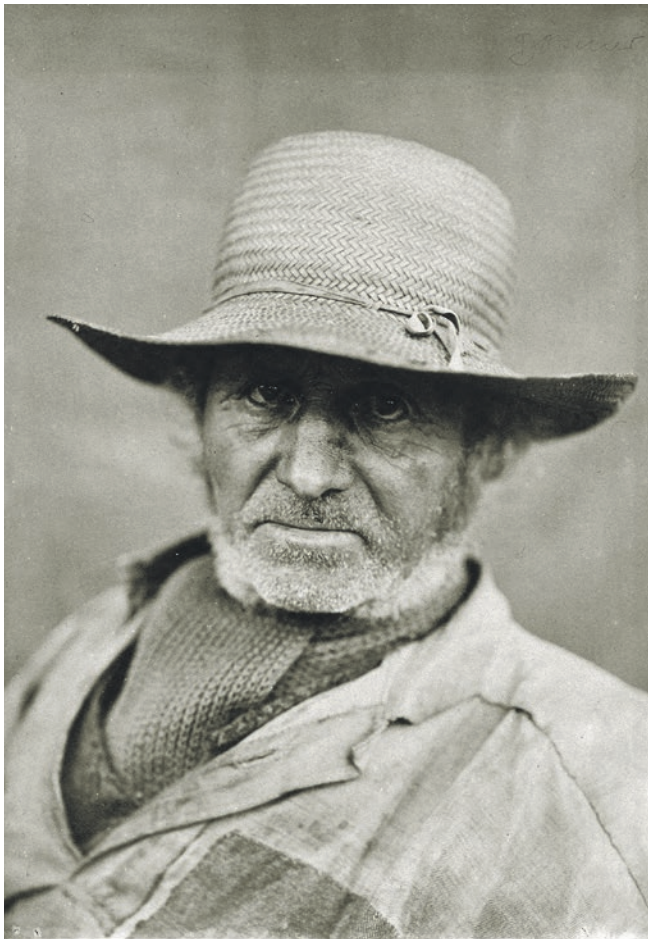

To portrætter formentlig en fiskerfamilie fra Gudhjem. Foto A. Böhmer, Oppeln. 15 x 21,5 cm. Albumin.

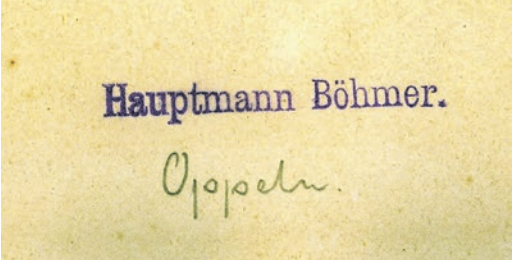

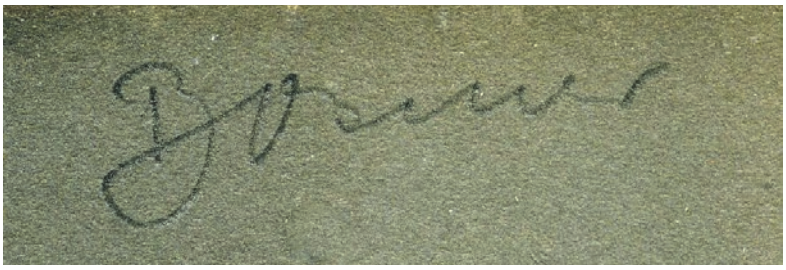

hovedtørklæde. Og et strikket »korsklæde«. Vi kalder det et sjal.

Hvem de to portrætter forestiller melder historien desværre ikke noget om. Til gengæld er billederne signerede, det lagde vi mærke til, før de blev taget ud af rammerne. Måden de er fotograferet på, mindede om et portræt på Gudhjem Museum, som jeg havde set på en udstilling der i 2011. Mogens Lau, der havde arrangeret udstillingen, gjorde mig dengang opmærksom på, at fotografens navn var stemplet på bagsiden. »Hauptmann Böhmer« stod der. Ja, men det var jo Böhmer, der stod skrevet med blyant på de to »nye« portrætter. Da vi fik taget dem ud af rammerne var det ene – det af manden og det bedste – også stemplet på samme måde og i hånden var tilføjet »Oppeln«. Mon ikke også de forestiller fiskere i Gudhjem? Siden de var havnet på et loppemarked i Østerlars.

Måden at fotografere på, det næsten karismatiske udtryk fotografen tilfører sine portrætter, intensiteten i billederne - er ikke et heldigt »skud«. Det er fotografens styrke, hans evne som kunstner, til at kunne bibringe sine personer og sine portrætter så karakterfulde udtryk. Da jeg i sin tid så portrættet af kvinden på Gudhjem Museum, mindede det mig om et portræt af en anden kvinde, der drikker – lad os sige det er skoldhed kaffe, der skal afkøles – af en underskål. Nu fandt jeg billedet frem, jeg havde benyttet det i kogebogen Bornholmernes Mad for mange år siden, for det udtrykte meget godt den kaffekultur, der voksede frem i sidste del af 1800årene. Ja, nu kunne jeg konstatere, at det endda var samme kvinde som på portrættet, der var udstillet på Gudhjem Museum. Og at Böhmers usynlige vandmærke (måden at fotografere på) også var på dette portræt.

Jeg fandt forskellige oplysninger frem om fotografen i 2011: Hauptmann (kaptajn) A. Böhmer var militærmand. Han blev udstationeret

To portrætter på Gudhjem Museum af den samme kvinde. Vi ved desværre ikke hvem hun er, måske en fiskerhustru fra Gudhjem. Foto A. Böhmer, Oppeln. Gudhjem Museum.

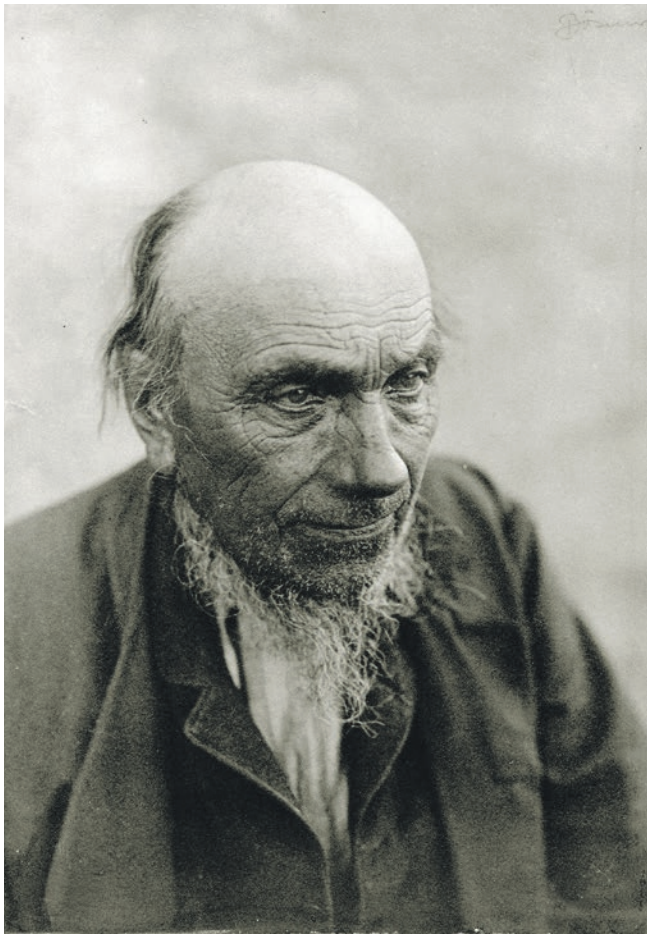

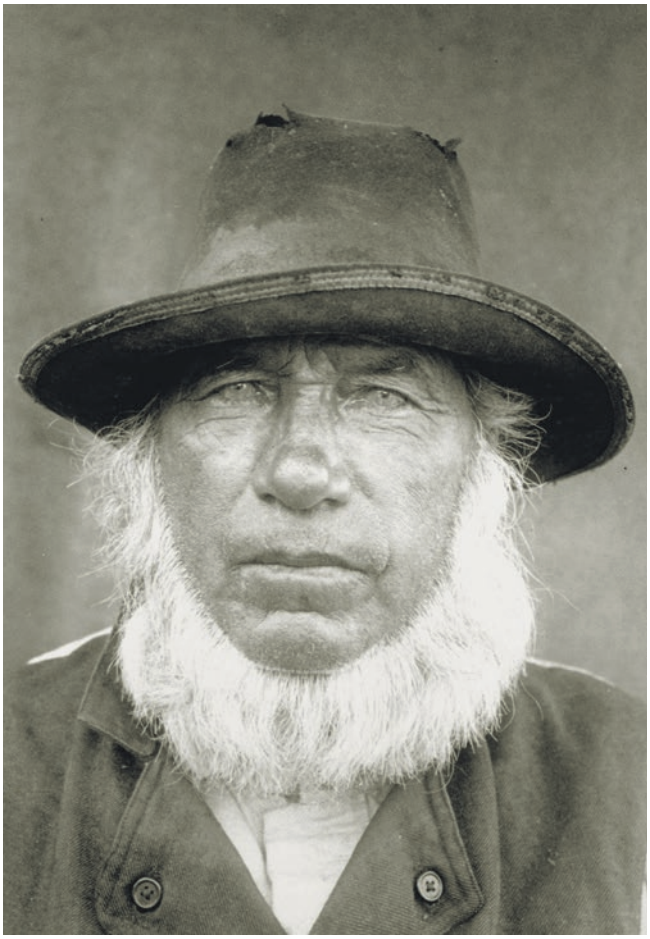

Fiskere fra Gudhjem, foto A. Böhmer, 1890erne. Til venstre er det fisker Lars Møller, der døde i 1898. Det andet er af fisker Anders Birk. Navnene er heldigvis blevet optegnet på Gudhjem Museum. I den vidunderlige fortælling om det gamle Gudhjem af Peter Koch, får vi lidt mere at vide om disse personer: Lars Møller »var en gammel Ungkarl og en grundskikkelig Fyr til trods for sit bistre Ydre. Han var temmelig høj og knoklet, mørk i Huden som en Sydlænding og med lange Skægtjavser under Hagen. Næsen var lang og skarp, og den yderste Næsetip bøjede noget opad som Følge af en mangeaarig Massage, den havde faaet ved at blive strøget opad med Indersiden af den flade Haand«. Også Anders Birk eller »Bærken« kunne Peter Koch fortælle om. Han »havde en Stemme som en Gris' Hvinen paa Slagtebænken blandet med Brølet fra en Ko, som længes hjem om Aftenen«. Jo, de havde en særlig humor i Gudhjem. Gudhjem Museum.

omkring 1894 i Oppeln, dengang Tyskland, nuværende Opole i Slesien, det sydlige Polen. Han var officer, kaptajn i den tyske hær og en af de tidlige »amatørfotografer«, endda en af de første i Tyskland, som var »involveret i kunstnerisk fotografi«, som en af kilderne siger, og så var han desuden filatelist og en samling breve, bl.a. fra kolleger i Tysk Vestafrika, dokumenterer hans ophold i Oppeln og forflyttelse i 1904 til garnisonen i Lyck, (nuværende Elk) i det nordvestligste Preussen, ikke så langt fra Litauen. Det var – ligesom Oppeln - en militær afkrog i det daværende tyske rige.

Han skæbne blev grum, man fortæller, at han druknede i 1906 (eller 1908) i en sø ved Lyck, hvorefter der blev anbragt et monument over ham ved søens bred. Monumentet blev genopdaget omkring 2010 og i den anledning blev ovenstående oplysninger indsamlet. Man undres, tænker om det kunne være en anden Böhmer, der havde fået sit monument, men kilden er standhaftig.

Kunstfotografering, pictorialisme

Pictorialisme kalder man det, at nogle ambitiøse fotografer, flere af dem amatører, dvs. at de var dygtige fotografer, men ikke levede af deres fotografering, begyndte at udtrykke deres kunst gennem fotografiet. Det var ikke håndværkeren, der skulle fremstille et så skarpt og præcist billede som muligt. Og tjene til dagen og vejen. Det var kunstneren, som havde/har en særlig evne til at se, fange, fæstne og formidle et motiv. Gøre det på en måde, så betragteren bliver berørt.

Pictorialismen blev for alvor »født« i de sidste årtier af 1800årene. Hidtil havde man alene betragtet fotografiet som et håndværk, nu forstod man den kunstneriske værdi, som nogle fotografer kunne udtrykke gennem fotografiet. Men kunstfotograferne skulle opdages! De skulle ses og anderkendes. Som i dag skete det på udstillinger, i museums- og gallerisammenhænge og ved at personer med en særlig interesse og indflydelse, var motiveret til at promovere bestemte kunstfotografer.

Ernst Juhl fra Hamburg

Den »mæcen«, som havde opdaget Hauptmann Böhmers fotokunst, var Ernst Juhl, 1850-1915. Han var fra Hamburg, ud af en velhavende købmandsfamilie, kunstsamler og udstillingsarrangør specielt for kunstfotografiet og gerne i Hamburger Kunsthalle. Han var billedredaktør på Photographische Rundschau, men måtte trække sig, fordi han, der var internationalt interesseret, i 1902 viste billeder af den amerikanske fotograf Edward Steichen, der dog var født i Luxemburg. Steichen regnes i dag for en af verdens helt store fotografer. Nogen mente, at Photographische Rundschau alene var for tyske fotografer! Nationalismen blomstrede allerede dengang.

Man mener, at Juhl ved sin død ejede omkring 800 fotografiske værker. En del blev afhændet til Hamburger Kunsthalle andre til Berliner Kunstbibliotek i 1916, men Juhls brevarkiv og lidt over halvdelen af hans samling gik til under bombardementerne af Hamburg under Anden Verdenskrig.

Juhl var meget begejstret for Böhmer som kunstfotograf, og gjorde gerne og ofte opmærksom på ham i sine artikler. Trods det er Böhmer i dag stort set ukendt i den tyske kunstverden, men har muligvis fået en vis anerkendelse på det sidste, hvor man gennem internettet viser arbejder af de tidlige pictorialister.

Det, at Böhmer boede i udkanten af det tyske rige, isolerede ham geografisk fra de klubber og foreninger, der var så vigtige, når man skulle profileres som kunstfotograf. Dog deltog han på flere udstillinger og Ernst Juhl dedikerede i 1901 et bind af »Photographische Rundschau« til Böhmer, hvori han gengav tolv af hans værker. Juhls interesse for Böhmers stille landskaber kan også aflæses i Juhlsamlingen på Kunstbiblioteket i Berlin. Der er registreret 19 arbejder, fotografier i forskellige teknikker. Billedet »Når dagen går på hæld« blev reproduceret i før omtalte 1901 udgave. Om det skrev Juhl: » … vores heliogravure viser Böhmers mesterskab. Han kan, med ganske få midler - her en bådebro og et skylag, der gennemtrænges af solen – skabe en følelse af, at man ser ind i uendeligheden«.

I »Photographische Rundschau« 1901 fortæller Ernst Juhl, at Böhmer havde fotograferet siden midten af 1880erne og at han må have lært, hvordan man ser, oplever og gengive sine motiver gennem venskabet med den tyske landskabs- og orientmaler Adolf von Meckel, 1856-1893, som han rejste sammen med gennem Ægypten og Palæstina. Juhl fremhæver, med Böhmer som eksempel, kunstfotografiets kvaliteter, som han foretrækker dem: alvoren, æstetikken i hverdagen, det at

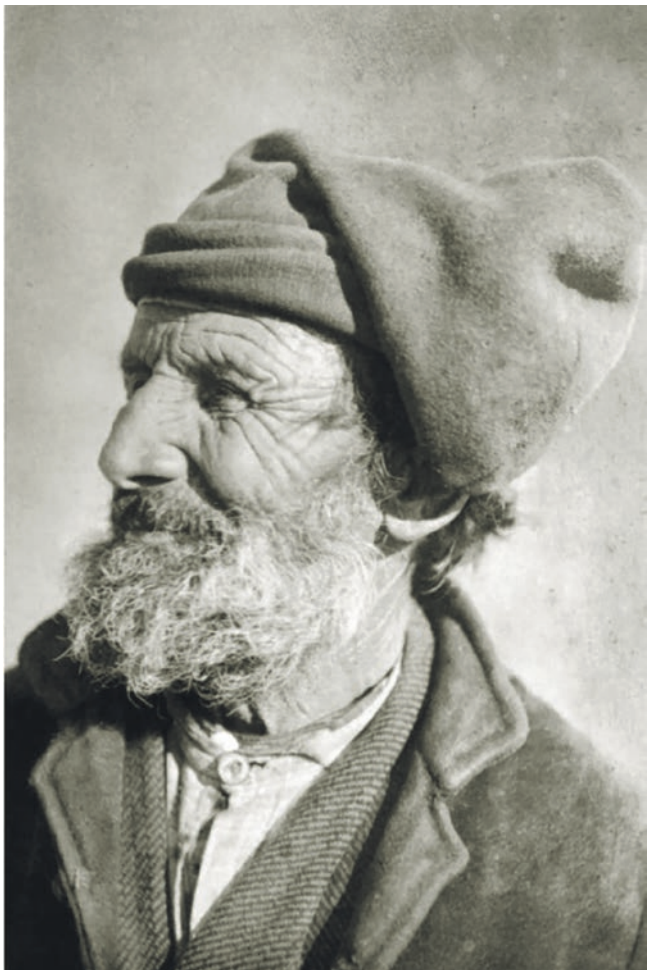

»Wenn Der Tag Sich Neigt«. Når dagen går på hæld. 1901. »Alter Genuese«, gammel mand fra Genova. 1895. Foto Hauptmann Böhmer, begge fra Photographische Rundschau.

Folk fra Gudhjem. Kvinden er ikke identificeret, men manden med piben mener man er »Hans Peter Holm, far til fisker Rudolf Holm«. Gudhjem Museum.

man har en mission med sin fotografering. Og så giver Ernst Juhl udtryk for sin aversion mod hobbyfotografer med håndholdte apparater – i modsætning til det professionelle fotoudstyr med stativ, som Böhmer naturligvis benyttede! Sådan skrev han i 1901.

Den eneste grund til, at vi – på Bornholm - kan nyde og fortælle historien om disse enestående billeder er, at man tidligt på Gudhjem Museum, ikke blot har taget imod portrætterne, men passet på dem og ikke mindst, fået sat navne på dem. Vi ved, at det er portrætter af fiskerbefolkningen i Gudhjem i midten af 1890erne. Hauptmann Böhmer har vel været på Bornholm som turist på en af sine åbenbart mange rejser, og her har han opdaget Gudhjem og den fotogene fiskerbefolkning. Man kunne foranlediges til at tro, at fotografen har foræret sine modeller hver en kopi af billedet, og at det er dem der nu findes på museet.

Men et par af billederne i arkivet i Gudhjem har bagpå stemplet læge i Gudhjem, Emil Hansens navn. Han var født i Rendsburg i 1863, kunne altså ubesværet tale tysk med sin fotografkollega. Emil Hansen kom til Gudhjem i 1888 og etablerede sig med lægekonsultation et par år senere. Han var også en dygtig amatørfotograf og måske har han købt eller fået billederne af Böhmer. Måske er det via fotografiet, de to har lært hinanden at kende. Under alle omstændigheder kan vi glæde os over de pragtfulde portrætter på Gudhjem Museum.

Kilder og litteratur:

Peter Koch, Det hvisker fra Havet, 1945.

Photographische Rundschau 1895, 1896, 1897, 1900 og 1901.

Claudia Pfeiffer and Ulrich Rüter, Introduction / The Ernst Juhl Collection at the Kunstbibliothek Berlin. 2013.

http://photoseed.com

https://de.wikipedia.org/wiki/Ernst_Juhl